Sociální psychologie - Emoce

Jan Krása, Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, MUNI

Dotaz na minulou přednášku

Co je to kategorizace?
Co je to sociální stereotyp?
Jak vzniká soc. stereotyp?

Co se dozvíte:

- Jakou roli v komunikaci emocí hraje lidská tvář.
- Co jsou to **základní emoce**.
- Jaká součást CNS je za prožitek emocí zodpovědná.
- K čemu nám lidem emoce jsou.
- A jak s projevem emocí dokážeme zacházet.

Role emocí v sociální komunikaci

Povinný text ve Studijních materiálech: o emocích z Hewstone, Stroebe (2006, 211-221), autorem textu je Klaus Scherer.

E= emoce

Východiska:

Je člověk je nejemotivnějším tvorem planety?

Mravenci a ještěrky nepláčou (srov. šimpanzi).

.

- Celý povrch lidského těla můžeme chápat jako médium komunikace. Tento povrch je od počátku také předmětem socializace: např. většina kultur zakrývá pohlaví, všechny kultury zdobí různými technikami povrch těla (malování, tetování, skarifikace, oděv, plastické operace). Viz Prezentace: **Rozvoj identity** a **Člověk, maska a zvíře**.
- Nejvýznamnějším komunikativním prostorem lidského těla je **lidská tvář**.

Lidská tvář

- Lidská tvář je jakýmsi displejem, kterým zcela automaticky (často nevědomě a někdy i proti své vůli) komunikujeme sociálně relevantní signály.
- Lidská tvář je automaticky (viz níže) napojena jako výstup na náš **emoční systém**.
- Jedná se o **Systém1** proces, který lze ovšem v tomto případě **částečně ovládat** – máme na to vyvinuty patřičné schopnosti. Schopnost ovládat emoce je typicky lidská schopnost (srov. dále termín ***display rules***).

Sociálnost – Lidská tvář a oči

Dítě upřednostňuje lidské tváře spíš než jiné tvary či zamíchané tváře. (tzn. svět má lidskou tvář + lidský hlas)

Pohled člověka, pohled zvířete. Rozlišujeme, dítě nikoli (vliv teorie mysli).

Zvláštnost lidských očí. Dítě oči fixuje jako první.

Pohybem očí a mimikou (vrozenou) začíná první aktivní komunikace dítěte s rodičem.

Oči (popř. vizika) hrají významnou roli:
+ láska na první pohled + dívání se do očí
+ ? studu (malé děti)
+ ? známého pohledu (před rodičem se dítě nestydí)
+ oční kontakt u osob s PAS

Vnímání tváře (Goren et al., 1975)

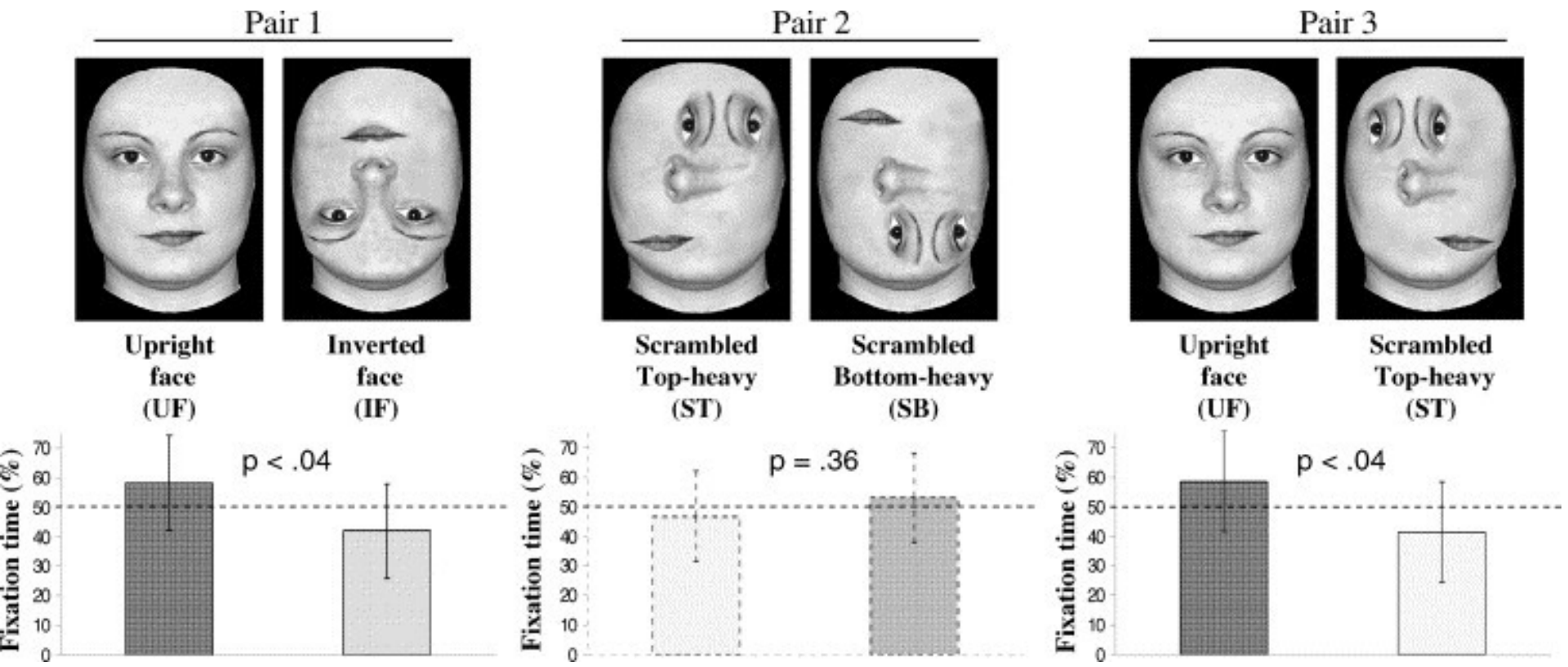

Oční kontakt u lidí a primátů

Udržovat oční kontakt mezi primáty je jednoduše výzvou k souboji: buď ten druhý projeví submisi, nebo zaútočí.
Šimpanzi se na sebe dívají přátelsky, ale stejně se snaží vyhýbat upřenému zírání na druhé.
Pouze lidé si hledí do očí s láskou. A když si hledíme do očí, vyvolává to v nás úsměv.
Lidské děti dokonce mají tzv. novorozenecký úsměv (ve spánku i při bdění). Po 2-3 měsících je nahrazen tzv. **sociálním úsměvem**.
Novorozenecký úsměv byl zaznamenán také u šimpanzů (Mizuno et al., 2006) a později i u makaků (Ferrari, Paukner, Ruggiero, et al. 2009) a jiných opic. Avšak po pár dnech zaniká.
Úsměv tedy bude patrně adaptací velmi starou, rozvinutou hlavně u člověka. (Mitsuzawa, 2012)

.

- OK, máme tu lidskou tvář jako displej, který komunikuje emoční stavy jedince. Přičemž tyto vnitřní stavy jedince jsou v sociální interakci vysoce relevantními znaky. (Pravděpodobně právě proto máme systém *produkce* i *čtení* emocí vysoce zautomatizovaný.)
- Jaké však emoce (*konkrétně*) tedy cítíme a jaké komunikujeme?

Kolik a jaké emoce lze rozlišit?

- Ve výčtu tzv. **základních emocí** se různí autoři mírně liší (ale nijak zásadně).
- Záleží na tom, jakou metodiku daný autor zvolil. V následujícím výkladu uvádím obecně velmi přijímaný (nikoli jediný) výčet základních emocí dle Ekmana a Izarda a cestu k tomuto výčtu základních emocí.

Výzkum základních emocí

S. Tomkins v 60. letech přišel s (nijak novým, srov. Darwina) názorem, že existuje omezený počet základních a vrozených E.

Základní E = vrozený nervově-motorický program. Tento program by měl určovat výraz tváře, modulovat hlas a vést ke změnám na fyziologické úrovni i v motorické činnosti. Tyto základní E by měly:

- být rozpoznatelné ve všech kulturách;
- mít podobné motorické vzorce;
- mít ve všech jazycích svoje názvy.

Výzkum základních emocí

Výzkumy *výrazů tváře* P. Ekmana (1972) a C. Izarda (1971)
a *zvukových* (tj. **paraverbálních**) projevů (Scherer et al., 1996) tento předpoklad potvrdily. (60 % přesnost: všechny emoce a u všech skupin).

Ekman – Papua-Nová Guinea (1967)

Ekman & Izard (1972)

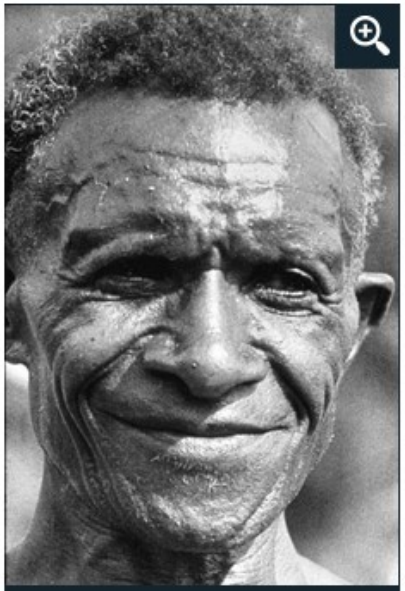

Anger
Sadness
Disgust
Happiness

Anger
Sadness
Disgust
Happiness

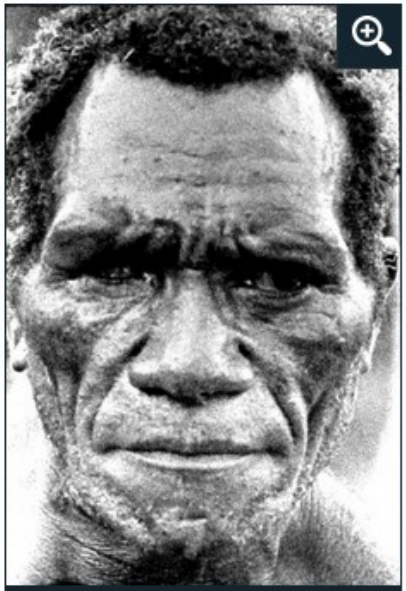

Anger
Sadness
Disgust
Happiness

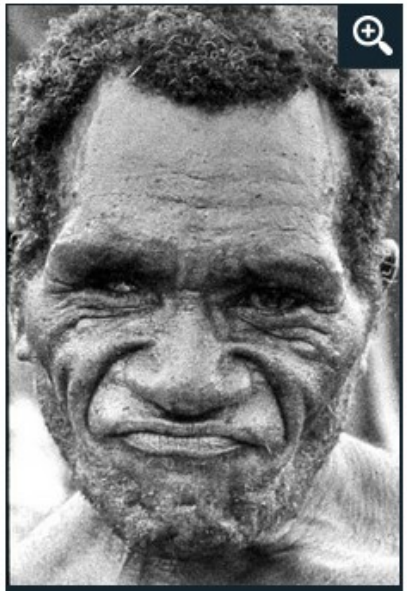

Anger
Sadness
Disgust
Happiness

Ekman & Izard (1972)

THE UNIVERSITY OF SYDNEY

Paul Ekman's 6 Basic Emotions

Anger Disgust Fear Happiness Sadness Surprise

Carroll Izard: distinct emotions appear within the first months of life

- Paul Ekman: https://www.youtube.com/watch?v=pVp5pGSwZkg

- Video: Máme všichni ty samé základní emoce? http://www.youtube.com/watch?v=jjDhyfxyJCg

V hlavě (2015) – *Inside out*

https://www.youtube.com/watch?v=1TB2PocToHQ

Emoce a limbický systém

- OK, nyní víme, jaké emoce jsou základní emoce a které jsou odvozené.
- Jaká součást nervového systému je za emoce zodpovědná? A co nám to může říci o samotných emocích?

.

- Emoce jsou spojovány s funkcí tzv. limbického systému, kterým kromě savců disponují také ptáci. Vzhledem k jejich fylogenetickému původu v plazí skupině (*Dinosauria*), u které je také doložena péče o mladé, lze uvažovat o přítomnosti nějakého emočního systému také u plazů. Srov. chameleóna: chameleón evidentně inzeruje svoje emoce ve změnách barvy svého těla.

Evoluce emocí

Model trojího mozku (MacLean, 1960):

- Plazí mozek (mozkový kmen)
- Paleosavčí **limbický systém vznikl** v Křídě (v čase dinosaurů, 145-65 Ga)
- Neosavčí mozek – neokortex.

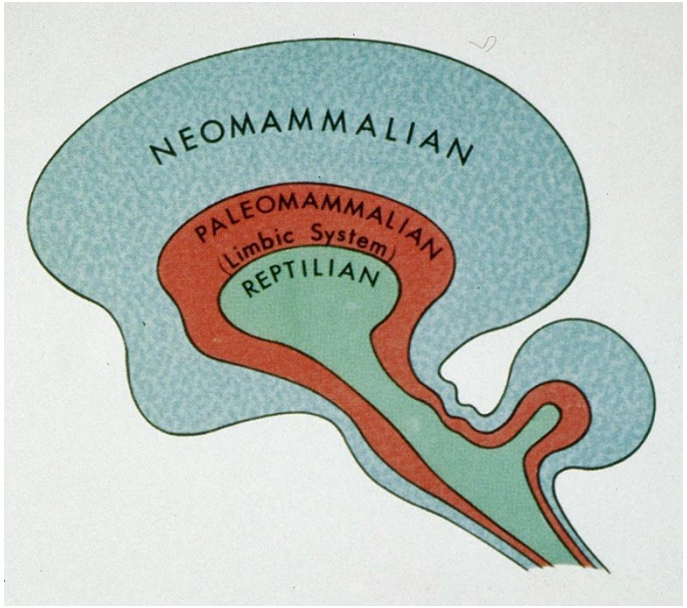

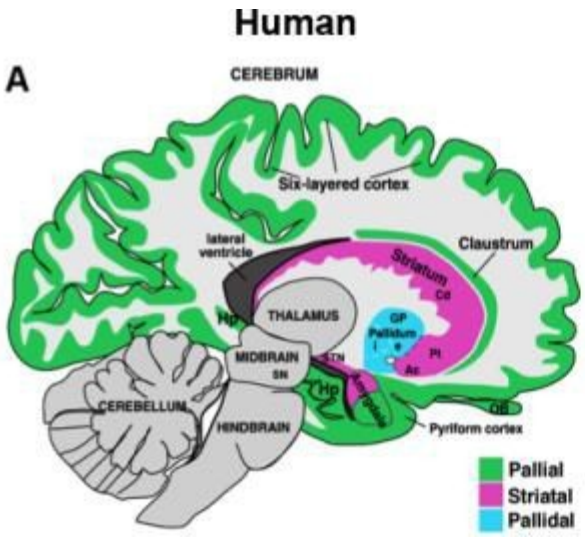

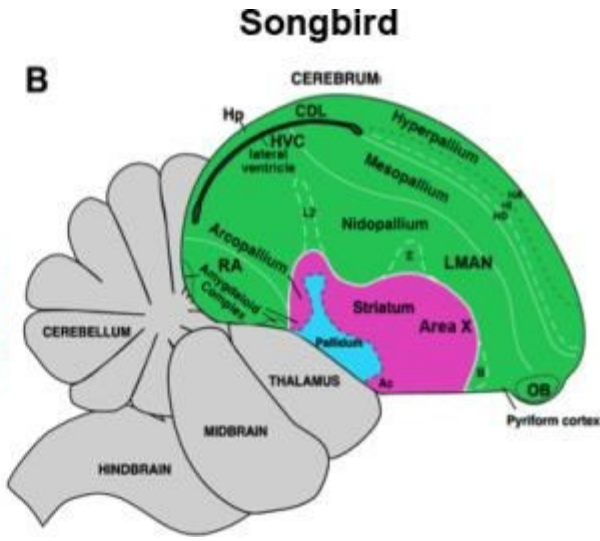

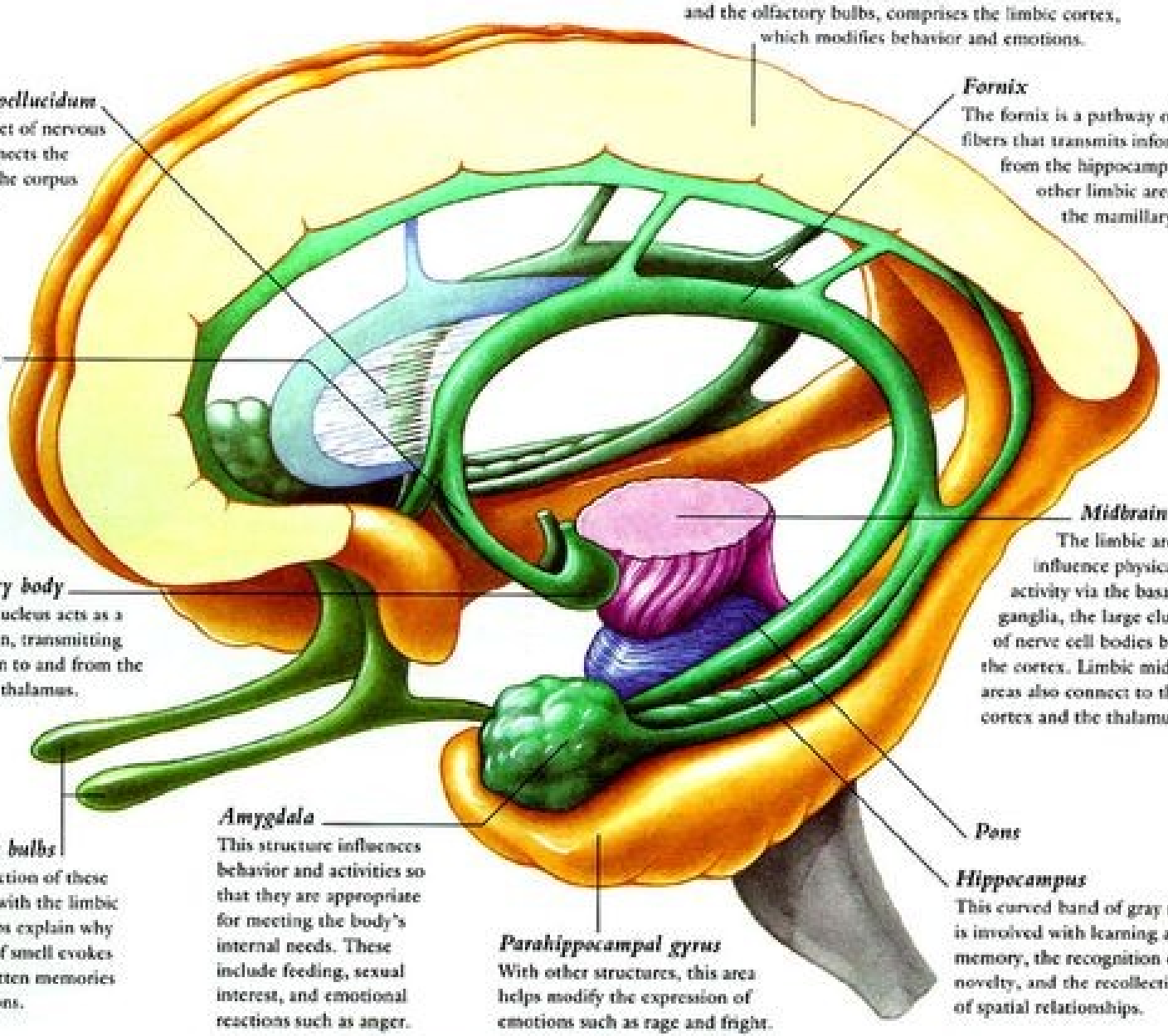

Cingulate gyrus
This area, together with the parahippocampal gyrus and the olfactory bulbs, comprises the limbic cortex, which modifies behavior and emotions.

Septum pellucidum
A thin sheet of nervous tissue connects the fornix to the corpus callosum.

Fornix
The fornix is a pathway of nerve fibers that transmits information from the hippocampus and other limbic areas to the mamillary body.

Column of fornix

Midbrain
The limbic areas influence physical activity via the basal ganglia, the large clusters of nerve cell bodies below the cortex. Limbic midbrain areas also connect to the cortex and the thalamus.

Mamillary body
This tiny nucleus acts as a relay station, transmitting information to and from the fornix and thalamus.

Olfactory bulbs
The connection of these structures with the limbic system helps explain why the sense of smell evokes long-forgotten memories and emotions.

Amygdala
This structure influences behavior and activities so that they are appropriate for meeting the body's internal needs. These include feeding, sexual interest, and emotional reactions such as anger.

Parahippocampal gyrus
With other structures, this area helps modify the expression of emotions such as rage and fright.

Pons

Hippocampus
This curved band of gray matter is involved with learning and memory, the recognition of novelty, and the recollection of spatial relationships.

Limbický systém

- LS paralelně s prožitkem emoce ovlivňuje **endokrinní systém** a **vegetativní nervový systém**.
- LS je bohatě spojen s **ncl. accumbens** (které je zapojeno do systému pozitivní odměny). Srov. známý experiment s voperováním dráždidla do ncl. accumbens krysám (Olds & Milner, 1954).
- LS zahrnuje i **bazální ganglia**, které řídí záměrné pohyby.
- LS značně propojen s **prefrontální kůrou** (srov. prefrontální lobotomie).
- LS je spojen s čichovými kyji (**olfactory bulbs**) čichová paměť).

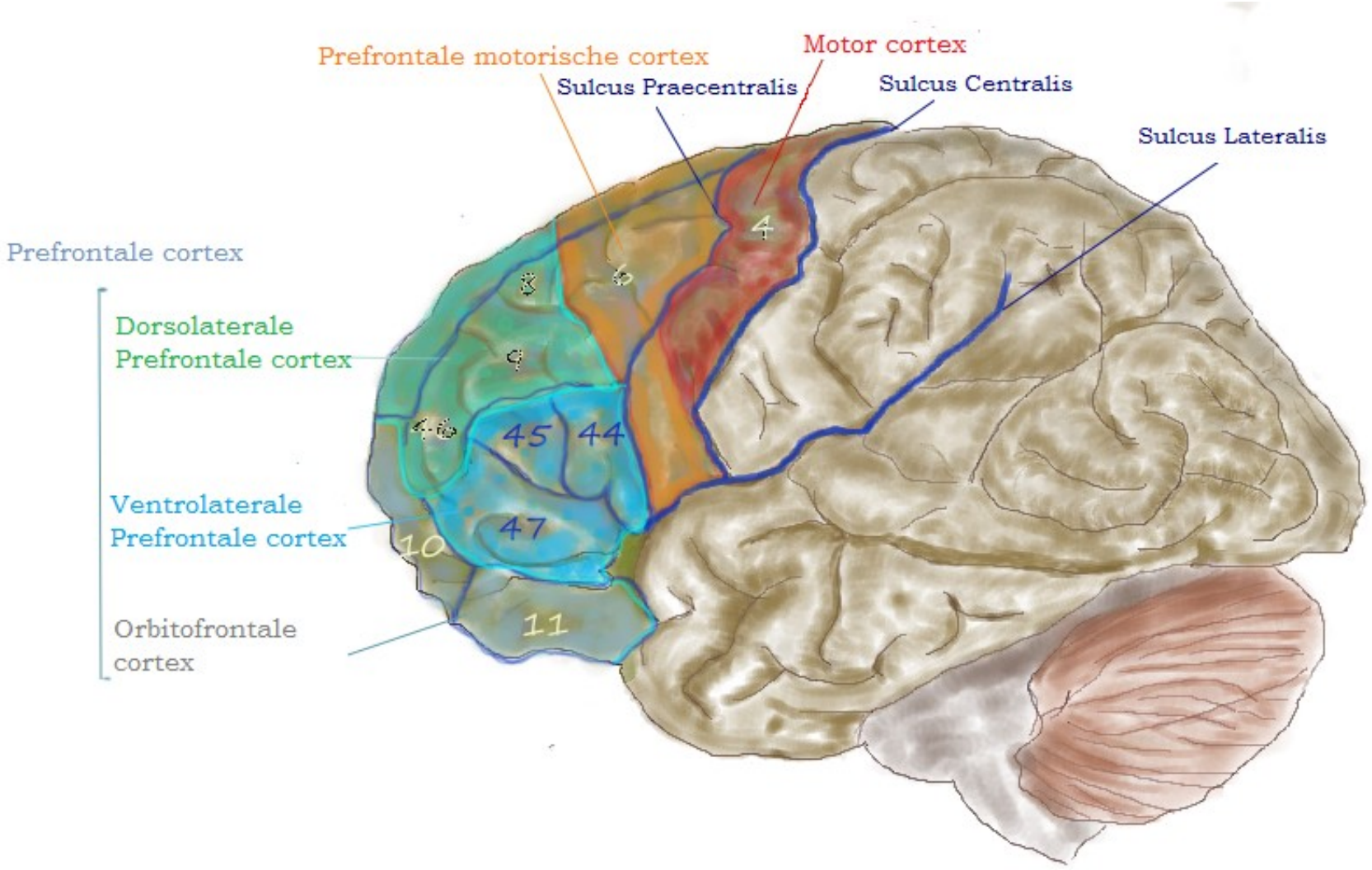
Prefrontale motorische cortex
Motor cortex
Sulcus Praecentralis
Sulcus Centralis
Sulcus Lateralis
Prefrontale cortex
Dorsolaterale
Prefrontale cortex
Ventrolaterale
Prefrontale cortex
Orbitofrontale
cortex
4
8
6
9
45
44
47
10
11

Limbický systém kontroluje:

- **Afekty a emoce**, prostorovou paměť, pracovní paměť, část senzorických procesů, vnímání času, pozornost, instinkty, autonomní vegetativní systém a částečně i motorickou činnost.
- Oboustranné odebrání hippocampů (což je součást LS), vedlo k tomu, že informace v sémantické a episodické paměti vyhasínaly a nikdy nedosáhly dlouhodobé paměti: jedinec tak žil v bublině, která měla několik minut. Přesto jeho emocionalita (spolu s motorickou dlouhodobou pamětí) narušena nebyla (srov. Henry Molaison v r. 1953; Milnerová, 1957).

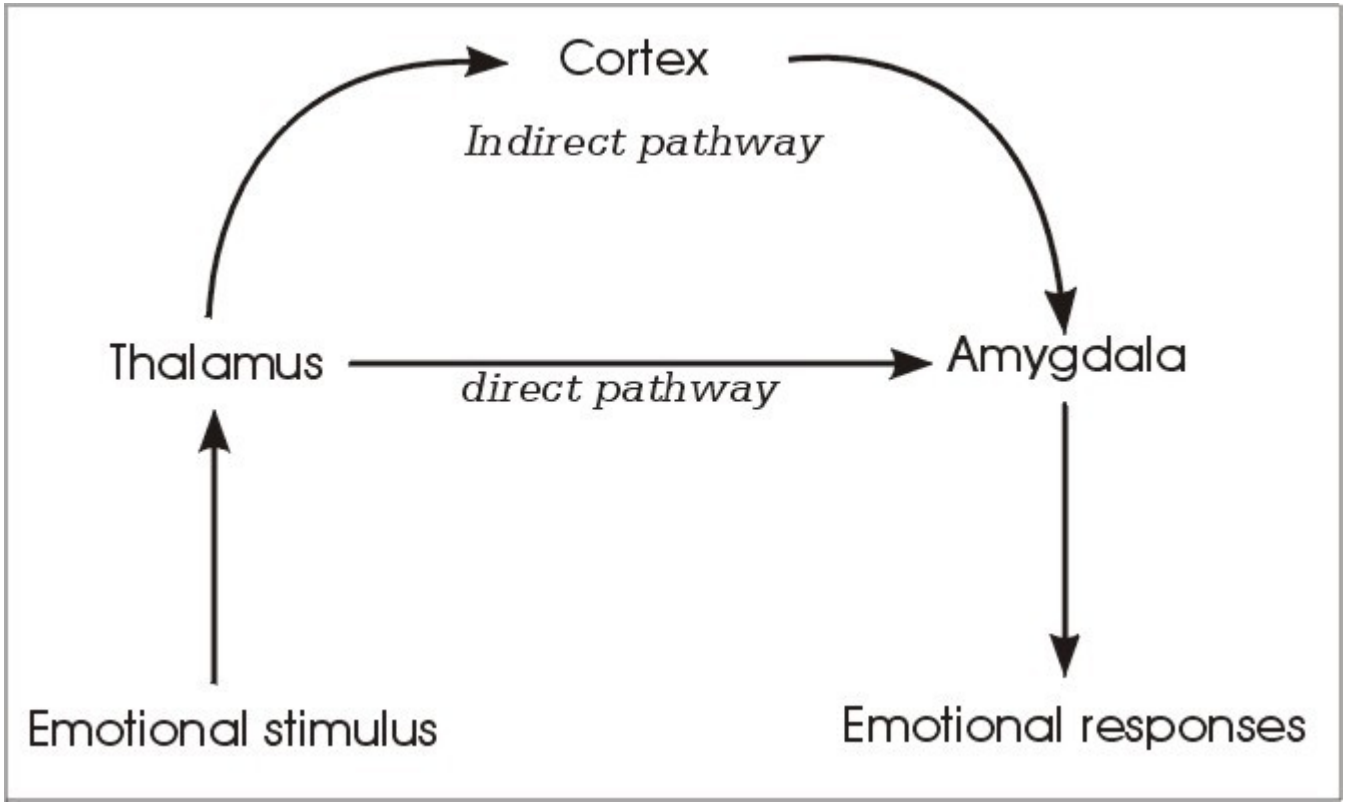
Cortex
Indirect pathway
Thalamus
direct pathway
Amygdala
Emotional stimulus
Emotional responses

Limbic system and emotions

- Díky LS disponujeme s několika emocemi.
- Emoce nás informují o hodnotách objektů ve světě i v naší mysli.

- Paul Ekman: https://www.youtube.com/watch?v=pVp5pGSwZkg

Tři funkce emocí

OK, nyní víme jaké emoce cítíme a jaká část nervového systému je za produkci emocí zodpovědná.
K čemu nám však emoce jsou?
Už Darwin (1872; *Výraz emocí u člověka a u zvířat*) spekuluje o původně vnějších v průběhu evoluce zvnitřněných „účelových zvycích" (srov. výraz pro znechucení a jeho evoluce; srov. smích).

V lidských komunitách mají emoce přinejmenším **tři funkce**:

1. **informační** (biologická)
2. **komunikační** (sociální)
3. **motivační** (biologická i sociální)

1. Funkce základních emocí

Nejdůležitější funkce E pro jedince spočívá v stanovení základních hodnot života (libost – nelibost ad.).

Evoluce: z plazího *arousalu*, asi skrze čichové funkce paleosavců (vznik limbického systému: funkce, složení).

Bez E je život velmi nebezpečný.

Nicméně tato primární funkce není tolik důležitá pro sociální psychologii.
ALE: ***feeling rules*** v různých kulturách a různých dobách (středověk a rozkoš…).

2. Funkce základních emocí

E slouží **komunikaci** – je to adaptace na život ve skupině.
E tedy nejsou jen výrazem *vnitřního nastavení* člověka, slouží také jako komunikační nástroj - srov. chování osob na bowlingu (Kraut & Johnston, 1979). + úsměv ve společnosti (ALE: při textování).

Základní E slouží jako znaky v soc. komunikaci.
Se znakem lze manipulovat (resp. ho užívat, komunikovat s ním).
Pokud má cokoli fungovat jako znak, musí to být odlišitelné od jiných znaků (proto by měli základním E rozumět všichni lidé planety; to potvrdily výzkumy Ekmana a Izarda, 1971).

3. Motivační funkce

3. Funkce základních emocí

- **Motivační** funkce
- Dopaminergní odměňovací dráha a její ovlivnitelnost různými léky (deprese) a alkaloidy (závislost, pohl. vzrušení).
- Milner (1954): krysy a *ncl. accumbens*
- E a jejich očekávání nás motivuje k různým činnostem, postojům atd.
- Při aktivitách souvisejících s pozitivním výsledkem se nám aktivuje L frontální kůra (Kringenbach et al., 2003).

Využití E

Komunikativní funkce základních emocí

1. Využití ve společenském styku (***display rules*** = *pravidla projevu E* platná pro danou kulturu).

Pravidla projevu E = „podoby potlačování, zmírňování, maskování či nahrazení spontánních projevů jinými.“ (s. 217)

Česká verze: „Metro face“ vs. Američané.

Veškerá sociální komunikace podléhá těmto pravidlům projevu, ač porušování není ničím vzácným (např. chování hlavy státu, učitele, cestujícího vlakem).

Např. u nás „muži nepláčou“ – muži reagují více agresivně, ženy více submisivně v situacích zahanbení.

Neustále krotíme svoje E např. s přáteli (rozbitý talíř).

Differences in emotional experience

Culturally specific emotions:

- Kmen Ifaluk (Micronésie):
- Emotions as a tool for stability of social hierarchy

Differences in emotional experience

Culturally specific emotions:
https://cas.uab.edu/peacefulsocieties/societies/ifaluk/

Ifalukové rozeznávají 3 specifické emoce (Lutz, 1988) typu **feeling rules**

Fago: compassion/love/sadness

- When a friend dies, emotional state in the presence of someone who is admired
- A measure of maturity
- Children are selfish, don't care about others, they have no *fago*

Song: justifiable anger

- Displays of anger are normally not accepted
- You can show *song* if someone behaves in socially inappropriate way
- The higher social status of a person showing song, the more shameful the behavior is

Differences in emotional experience

Culturally specific emotions:

2 expressions for fear:

1. **Rus:** from specific events (snake)
2. **Metagu:** abstract fear from *song* (anxiety from social exclusion)

ČSA

Funkce základních emocí

2. Využití v praxi, v práci:

- „emocionální profese“: předstírají, resp. vytvářejí emoční atmosféru, což je vyčerpávající (rizikem je **syndrom vyhoření**). Profese: letušky a další… ?
- vyjednávání – např. v partnerství
- lhaní
- podvod (cílené ovlivňování E druhých: získání důvěry, lásky, soucitu, viny, strachu…)

Understanding Attachment Theory

{ http://kidscooperate.com }

Secure

Uses caregiver as a secure base for exploration. Shows appropriate distress when the caregiver leaves is comforted on return, returning to exploration. May be comforted by the stranger but shows clear preference for the caregiver.

Ambivalent

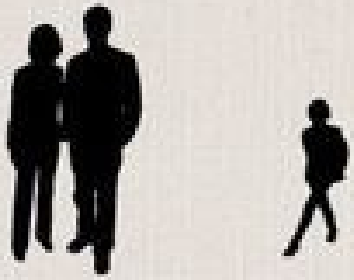

Does not use the caregiver as a secure base for exploration, protesting before the caregiver leaves. Upset about the caregiver leaving and slow to warm on return. Expressed concern about the caregivers location, seeking contact but resisting angrily when it is achieved. Not easily calmed by stranger. In this relationship, the child always feels anxious because the caregiver's availability is never consistent.

Avoidant

Little emotional sharing in play, few signs of emotion when the caregiver leaves or returns. Showing low affect when offered affection. Treats strangers similarly to caregivers. The child may express lack of attachment and low self esteem by acting out.

Disorganized

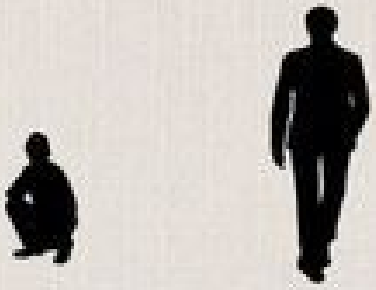

Lack of attachment can be expressed by disorganized emotional behavior such as approaching the caregiver but with the back turned.

Ainsworth MD, Blehar M, Waters E, Wall S (1978).
Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation.
Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Emoce a citová vazba

M. Ainsworthová zkoumala citovou vazbu a odlišila jistou a 2 nejisté vazby. Ovšem to je stále jakási vazba. Bowlby a Spitz zkoumali děti, které byly citově a sociálně deprivované více než 6 měsíců v prvním roce života.

Bowlby: 12 ze 14 dětí klasifikovaných jako emočně oploštělých (*affectionless*) prožilo kompletní a dlouhodobou separaci od rodičů.

Spitz mluvil o **hospitalismu**.

Diskuze